

Про діяльність Державного природознавчого музею НАН України у 2011 році

На завершення виконання наукової теми *"Біорізноманіття функціональних зон екомережі заходу України, його сучасний стан, індикаторне значення та стратегія відновлення"* узагальнено сучасний стан різноманіття рослинного та тваринного світу, а також ґрунтового покриву різних функціональних зон екомережі заходу України (Карпати, Гологоро-Кременецький, Західно-Бузький, Дністровський та Дунайський екокоридори). Вперше побудовано та представлено в мережі Інтернет флористично повні фітоценони типових та малопоширених рослинних угруповань різного ступеня трансформованості (<http://ekontsh.civica.org>). Вони можуть служити еталонами для моніторингових порівнянь та вироблення практичних рекомендацій щодо екологічно збалансованого природокористування.

Передано для впровадження державним органам "Практичні рекомендації щодо системної організації транскордонної екологічної мережі західного регіону України" та "Практичні рекомендації з покращення природоохоронних заходів та збереження і відтворення біологічного різноманіття при веденні рибного господарства».

Відповідно до завдань теми фундаментальних досліджень *"Еволюція та хорологія різноманіття модельних груп флори і фауни України"* розроблено методологію вивчення еволюції та хорології різноманіття окремих груп флори і фауни та проведено критичний аналіз наявного матеріалу. За результатами проведеної роботи сформульовано гіпотезу про алохтонне формування ранньодевонської фауни панцирних безщелепних Поділля в результаті міграції з інших регіонів та радіації окремих таксономічних груп у подільському басейні, що призвело до утворення як ендемічних таксонів, так і таксонів-мігрантів, а також наступного взаємного обміну із суміжними фаунами.

Запропоновано новий варіант класифікації екологічних груп колембол території Західного Полісся та Північного Причорномор'я на основі ієрархічного принципу з виділенням комплексів, груп і підгруп. Уперше описано висотно-поясні зміни таксономічної структури гірських фаун колембол Українських Карпат і Кримських гір. З'ясовано роль окремих кліматичних факторів у просторовій диференціації різноманіття колембол. Отримані в ході проведеної роботи "статмоделі середовища" запропоновано використовувати для прогнозування часової динаміки параметрів біорізноманіття під впливом глобальних кліматичних змін.

За темою *"Созологічні критерії антропоізованих екосистем в регіональних екомережах заходу України"* створено методологічну основу застосування созологічних критеріїв в умовах антропогенних та техногенних екотопів. Обрано експериментальні методики інвентаризації зоо-, фіто- та ґрунтового різноманіття антропоізованих оселищ та критерії оцінки їх созологічної вартості. Складено списки окремих груп біоти, які мають індикаторне значення для созологічної оцінки антропогенних біотопів. Вказано на специфіку екотопного розподілу домінуючих видів птахів, риб, наземних і прісноводних молюсків та розроблено критерії для виділення особливо цінних локальних угруповань або окремих територій.

Продовжено роботу над визначенням типів та класифікацією оселищ в Українських Карпатах. На сьогодні, зі 127 ідентифікованих типів оселищ для 100 встановлено домінуючі типи ґрунту та їхні основні середовищемоформуючі властивості. Визначено місце фітодетритних компонентів, особливо підстилки, як чинника успішності функціонування оселища на екосистемному рівні. Обрано низку модельних об'єктів в градієнті урбанізації й апробовано на них експериментальні методики досліджень.

Закартовано та описано колонії антропохорних слизняків з комплексу *Arion lusitanicus* s.l., зроблено прогнози щодо екологічних наслідків подальшого їх проникнення до Львова. Виявлено особливості біотопного розподілу сорокопудів у використанні гніздових територій екосистем з різним рівнем антропогенного перетворення. Зроблено висновки та складено практичні рекомендації щодо стабілізації стану популяцій птахів на природних та слабко змінених територіях.

В межах наукової теми "Музейні інформаційно-аналітичні системи моніторингу біорізноманіття заходу України" продовжено удосконалення інформаційно-аналітичної системи досліджень ландшафтно-геоботанічних комплексів та модельних угруповань ентомокомплексів. Розроблено програмно-інформаційні засоби діагностики синтаксонів за європейською класифікацією, оновлено інформаційні файли раритетних видів, географічних, зонально-поясних та екологічних ареалів флористичних елементів, доповнено інформаційні файли матеріалами досліджень 2010-2011 років. Опрацьовано флористичне наповнення старовікових лісів карпатської частини басейну р. Дністер та особливості їх росту. Підготовлено інформаційні файли щодо поєднання української та європейської номенклатури рослин, а також інших особливостей видів. Удосконалено систему інформаційних джерел щодо систематики окремих родин комах.

На виконання теми прикладних досліджень "Створення електронної бази даних гербарію судинних рослин (LWS) Державного природознавчого музею НАН України" завершено конвертацію попередньо набраного масиву інформації у новостворене програмне середовище бази даних. Укладено таксономічні словники бази даних та словники полів інтерфейсу: "Регіон", "Біотоп" і "Місце збору", проведено редагування набраних записів у базі даних. Створено власну пошукову систему музейної бази даних гербарію судинних рослин, яка побудована на основі простих і складних запитів на вибірку з використанням кількох параметрів, та розпочато апробацію її функціонування.

Станом на 31.12.2011 р. основний фонд музею налічує 375932 одиниць зберігання. Протягом року до основного фонду надійшло 2720 музейних предметів: 1949 – вперше та 771 – з науково-допоміжного фонду. Розроблено концепцію та створено тимчасову виставку "Історія однієї ріки", присвячену історії урбанізації басейну верхів'я ріки Полтви (квітень-жовтень 2011 р.). З виставкою ознайомились 23 тис. відвідувачів. Створено тимчасову виставку "Фауна Карпат" у м. Надвірна Івано-Франківської області.

Проведено ротації експонатів на виставках "Природний світ Житомирського Полісся" в Лабораторії екології лісу Житомирського національного агроекологічного університету, "Природа Землі Галицької" в Еколого-просвітницькому центрі Галицького НПП, музеї "Бойківщина" ім. Тетяни і Омеляна Антоновичів в м. Долина та в еколого-просвітницькому центрі Рівненського природного заповідника.

За результатами виконання наукових досліджень і науково-фондової роботи опубліковано 153 наукові праці, серед них 3 монографії "The Early Devonian armoured agnathans of Podolia" (В.К. Войчишин), "Пізньокрейдові черевоні моллюски Волино-Поділля" (С.Г. Бакаєва) та "Членистоногі природного заповідника "Розточчя" (колектив авторів), 27-й випуск збірника "Наукові записки Державного природознавчого музею", 1-й випуск "Подільського наукового вісника", збірник наукових праць "Проблеми вивчення еволюції та хорології таксономічного різноманіття біоти", 7 науково-популярних брошур, 82 статті, 27 матеріалів конференцій та 31 тез доповідей.

Вчений секретар музею
О.Б. Вовк